

MEW 27

Gwneud i'r economi weithio i'r rheini sydd ag incwm isel

Making the economy work for people on low incomes

Ymateb gan: Mentrau Iaith

Response from: Mentrau Iaith

Y Mentrau Iaith

Sut y gall strategaeth economaidd a chynllun cyflogadwyedd Llywodraeth Cymru:

1. greu twf economaidd sy'n fwy cynhwysol ac sydd o fudd i bobl a lleoedd fel ei gilydd ledled Cymru;

Credwn fod lles y Gymraeg yn gysylltiedig efo ffyniant cymunedau ac unigolion. Rydym yn awyddus fod unrhyw strategaeth economaidd a chynllun cyflogadwyedd yn ystyried y canlynol o ran y Gymraeg;

Allfudiad

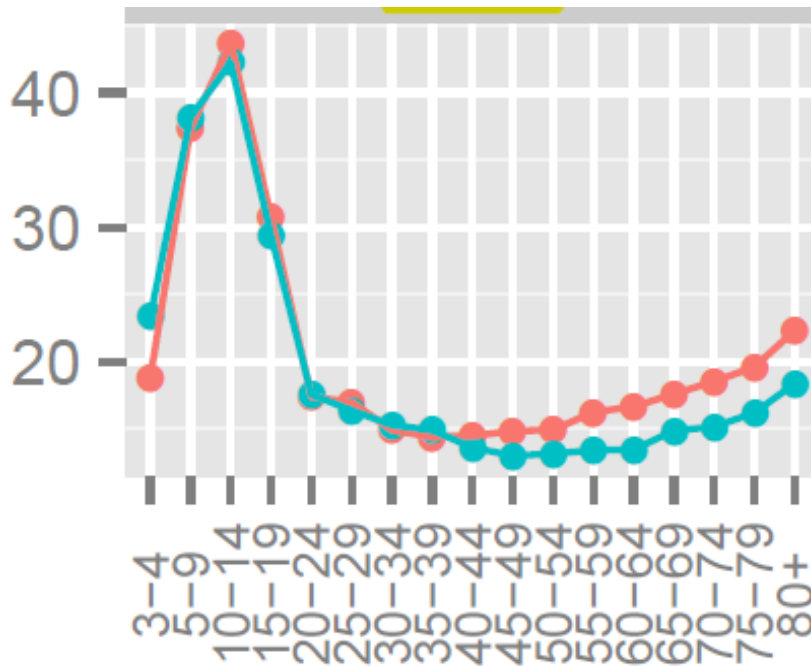
Yn ôl gwaith ymchwil gan Bwrdd yr Iaith Gymraeg (2010) ar ddemograffeg flynyddol siaradwyr Cymraeg, mae ffactorau sydd yn gwanhau sefyllfa'r Gymraeg yn deillio o ddiffyg cyfleoedd gwaith, yn benodol gwaith drwy gyfrwng y Gymraeg, sydd yn ei dro yn arwain at sefyllfa o allfudo o Gymru. Yn ôl astudiaeth Bwrdd yr Iaith Gymraeg (2010) amcangyfrifwyd bod colled flynyddol o 3,000 o siaradwyr Cymraeg.

"Around a third of 1991's 15-year-old Welsh-speakers had migrated to England by 2001."

(Delyth Morris (2010) 'Welsh in the 21st Century', Cardiff; University of Wales Press).

Colli Iaith a cholli sgiliau

Oherwydd y diffyg cyfle i ddefnyddio'r Gymraeg ar ol byd ysgol mae nifer chêt o bobl ifanc (enwedig lle nad oes ganddynt cyswllt naturiol efo'r Gymraeg) yn colli eu gallu i siarad Cymraeg ar ol gadael addysg. Gallwn weld hyn o'r graff isod;

% yn gallu siarad Cymraeg trwy Gymru fesul oed
- Cyfrifiad 2011

Diffyg Gwasanaethau

Ar un llaw rydym yn dioddef allfudiad brawychus o bobl ifanc sydd yn medru'r Gymraeg tra ar y llaw arall rydym yn dioddef o ddiffyg gwasanaethau cyfrwng Cymraeg. Mae hyn yn ein rhwystro i fyw ein bywydau beunyddiol trwy gyfrwng y Gymraeg. Eto credwn mai dyma ble mae un o brif wendidau ac un o brif obeithion y Gymraeg yn gorwedd.

Y Sefyllfa Bresennol

Ar hyn o bryd nid oes cynllun penodol yn ymwneud a'r Gymraeg sydd yn dylanwadu ar ffactorau megis mewnfudo, allfudo a gwerth economaidd y Gymraeg.

O'r wybodaeth yr ydym wedi casglu drwy weithio yn gymunedol ar draws Cymru, mae sawl her yn bodoli ar hyn o bryd sydd angen eu tacio:

- Yn hanesyddol mae'r Gymraeg wedi dioddef o ddiffyg statws economaidd
- Nid yw'r sgil o siarad Cymraeg yn cael ei gydnabod gan ganran uchel o gyflogwyr
- Mae siaradwyr Cymraeg ifanc yn gadael Cymru a'u bröydd genedigol i chwilio am waith
- Mae' rhai sydd yn mynychu addysg cyfrwng Cymraeg yn colli'r iaith oherwydd diffyg cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle.
- Does dim trosglwyddo iaith yn digwydd o fewn nifer o deuluoedd oherwydd diffyg statws i'r Gymraeg.
- Mae anhawster cyson i dderbyn gwasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg
- Nifer isel iawn o ddysgwyr yn dod yn rhugl yn y Gymraeg

Mae datblygiadau diweddar o ran y Gymraeg wedi rhoi statws i'r iaith. Bydd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn cryfhau'r ddyletswydd ar gyrff cyhoeddus i ddarparu gwasanaethau trwy gyfrwn y Gymraeg. Gwelwn hwn fel gyriant i'r angen am Farchnad Lafur Cyfrwng Cymraeg fydd yn cyplysu sgiliau efo anghenion gwasanaeth.

Y Gobaith

Credwn felly dylsai'r strategaeth economaidd a chynllun cyflogadwyedd Llywodraeth Cymru: ystyried creu cynllun farchnad lafur Cymraeg. Bydd yn creu twf economaidd sy'n fwy cynhwysol ac sydd o fudd i bobl a lleoedd fel ei gilydd ledled Cymru gan fydd yn ;

- Datblygu'r Gymraeg fel catalydd economaidd
- Datblygu'r Gymraeg fel cyfrwng i ddatblygu economaidd ac adfywiol

Gwneir hyn drwy;

- Adnabod a mesur y galw am wasanaethau Cymraeg
- Cyplysu'r angen am wasanaeth efo sgiliau, yn ogystal ac atgyfodi cynllun Llwybro
- Ehangu gwasanaethau cyfrwng Cymraeg
- Cyplysu'r angen efo cyfleoedd gwaith a hyfforddiant
- Adnabod a hwyluso cyfleoedd economaidd newydd oherwydd yr angen am wasanaethau Cymraeg
- Adnabod a hwyluso cyfleoedd economaidd newydd trwy cyfrwng y Cymraeg

2. Lleihau cyfran y bobl sydd ag incwm isel yng Nghymru;

Profiad y Mentrau

Mae llawer o Fentrau yn cyffwrdd ar y fath yma o waith o greu marchnad lafur Cymraeg ei hiaith. Mae'r Mentrau yn cyflogi cannoedd i gynnig gwasanaethau Cymraeg neu gyfleoedd i siaradwyr Cymraeg sydd yn ymateb i anghenion lleol, e.e.

- Cynlluniau gofal plant
- Hyfforddiant Awyr Agored

mae nifer yn cael ei sefudlu fel Mentrau Cymdeithasol newydd;

- Siopau Llyfrau Cymraeg
- Cwmni Cyfieithu
- Meithrinfeydd

Mae cyfleoedd yma na fuasai'n bydoli heblaw am y Gymraeg yn cynorthwyo i leihau'r gyfran y bobl sydd ag incwm isel.

Ardaloedd % uchel

Yn anffodus mae nifer o ardaloedd sydd a % uchel o siaradwyr Cymraeg hefyd yn ardaloedd cymharol dlawd e.e. mae'r cyfartaledd cyflog yng Ngwynedd, sef £350 yr isaf yng Nghymru. Mae diffyg ffyniant yn yr ardaloedd hyn yn arwain yn anorod at allfudo o bobl ifanc, sydd yn gwanhau y Gymraeg yn sylweddol.

Denu gwaith a datganoli i'r Gogledd Orllewin.

Mae gwirioneddol angen lleoli mwy o waith y Llywodraeth yn ardaloedd tebyg. Rydym yn croesawu'r buddsoddiad sydd wedi dod i Gaerfyrddin ond mae'r Gogledd orllewin wedi ei siomi yn enfawr yn ddiweddar drwy ddiffyg denu'r Awdurdod Cyllid Cymru Coleg neu greu Ysgol Feddygol ym Mangor.

Credwn fod angen gweld y perthynas rhwng yr ardaloedd Cymraeg a gweddill y wlad fel un cyd-ddibynnol lle fedrwn ddatblygu farchnad lafur budd yn cryfhau'r cymunedau Cymraeg a rhwydweithiau Cymraeg ar draws y wlad.

3. Mynd i'r afael ag anghydraddoldebau economaidd rhwng gwahanol grwpiau o bobl;

Credwn buasai gweithredu cynllun Farchnad Lafur Cymraeg yn mynd i'r afael efo anghydraddoldebau gan fuasai yn cynnig cyfle i'r rhai sydd â Chymraeg fel iaith a sgil gall ei ddefnyddio i gael hyd i waith. Nid yw hyn yn digwydd yn ddigonol ar hyn o bryd.

Credwn yn gryf hefyd fod angen i bobol nad ydynt yn rhugl yn y Gymraeg ond sydd ar sgiliau perthnasol fel arall gallu myned hyfforddiant iaith ddwys er mwyn ei neud yn gymwys i gynnig gwasanaeth yn y Gymraeg.

4. Ffyrdd o gynyddu sicrwydd gwaith yng Nghymru;

Trwy gynyddu'r nifer o wasanaethau sydd ar gael yn Gymraeg a gweithleoedd sydd yn defnyddio'r Gymraeg fel iaith weithredol rydym yn sicrhau mwy o gyfleoedd gwaith yng Nghymru na fuasai'n bodoli fel arall.

Credwn bydd yn cyfrannu yn helaeth i leihau allfudiad o bobl ifanc

Rhoi cyfle i rai sydd a'r Gymraeg fel iaith iddynt ei ddefnyddio i ganfod gwaith lle nad yw yn digwydd ar hyn o bryd.

Tu hwnt i waith y mentrau mae angen ystyried yr egwyddorion yma i sicrhau sut bydd rhai o strategaethau'r Llywodraeth yn cael ei gweithredu ee

Cymraeg 2050 (Strategaeth y Gymraeg 2017)

Bydd angen cynnydd sylweddol yn y nifer o athrawon sydd ar gael i ddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg i gyrraedd nod o gynhyrchu 1000,000 o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Mwy na Geiriau(gwasanaethau Cymraeg mewn iechyd, gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol 2012)

Mae angen denu a hyfforddi llawer mwy o siaradwyr Cymraeg er mwyn gallu gweithredu'r strategaeth.

Mentrau Newydd

Credwn drwy ddatblygu rhaglenni uchelgeisiol i greu mentrau newydd sydd yn gallu darparu gwasanaethau Cymraeg gallwn ddefnyddio un o brif nodweddion yr ardal i'w mantais. Gallwn weld esiamplau o'r fath fel cwmni **Galw** ym Mhorthmadog sydd yn darparu gwasanaeth hollol ddwyieithog i'w cwsmeriaid ac yn darparu gwasanaethau ar ran Traveline Cymru ayyb.

Ar hyn o bryd mae'r Mentrau Iaith a FourCymru, drwy nawdd y Cynllun Datblygu Wledig ar fin dechrau ymchwilio i weld pa fath o clystyrau sydd modd ei sefydlu ar draws y wlad.

Y Mesur Iaith Newydd

Pe bai cynnwys rhai adrannau o'r Sector Preifat o fewn y mesur newydd (Banciau ac Archfarchnadoedd e.e.) buasai rhaid iddynt ddarparu gwell gwasanaeth yn y Gymraeg, sydd ond yn deg i gwsmeriaid iaith Gymraeg. Ond sgil effaith pwysig arall o hyn buasai rhaid i'r cwmnïau yma wedyn prynu mewn mwy o wasanaethau arbenigol o Gymru i ddarparu'r gwasanaethau yma. Sgill effaith hyn buasai creu mwy o swyddi yma yng Nghymru.

5. Casgliad

Credwn gall y Gymraeg cyfrannu tu ag at strategaeth economaidd a chynllun cyflogadwyedd. Yn wir yn ddiweddar datganwyd fod yr Iaith Basgeg yn cyfrannu 4.2% i GDP Wlad y Basg (Llywodraeth Gwlad y Basg 2016). Mae rhaid i'r Gymraeg ddod yn rhan gynyddol o fywyd economaidd os yw am oroesi a datblygu.

Hefyd mae angen cysoni'r buddsoddiad ym myd addysg Cymraeg efo'r un buddsoddiad yn y byd gwaith er mwyn creu dilyniant teilwng. Buaswn yn croesawi pe tai y sector trydyddol (Colegau Cymru) yn cael buddsoddiad tebyg i'r sector uwch (Y Coleg Cymraeg).

Felly credwn fod unrhyw strategaeth angen cymerid yr egwyddorion o cyplysu sgiliau efo swyddi ac hyfforddiant yn ogystal â galluogi partneriaid cymunedol fel y Mentrau Iaith i weithredu rhaglenni uchelgeisiol o greu mentrau cymdeithasol newydd i ddarparu gwasanaethau a chreu swyddi.